

EEI! Ecosisteme Empatice Incluzive

Material realizat în cadrul proiectului EEI! - *Ecosisteme Empatice Incluzive*, implementat de *Asociația Entuziart* în cadrul Programului SAVE („School Anti-Violence Ecosystem”) coordonat de Fundația World Vision România și cofinanțat de Uniunea Europeană. Durata proiectului: 9 luni Valoarea grantului: 30.000 euro

Material conceput pentru cadre didactice și specialiști din domeniul educațional

Identificarea și raportarea abuzului asupra copiilor școlari

Tipuri de abuz

- Abuz fizic – lovituri, vânătăi nejustificate
- Abuz sexual –comportamente nepotrivite sau contacte indecente
- Neglijare – lipsa hranei, igienei, sprijinului educațional sau medical
- Abuz emoțional – umilire, frică indusă sistematic copilului
- Abuz verbal – insulte, amenințări
- Abuz relațional/social – excludere, izolare, zvonuri
- Cyberbullying-ului – atacuri online, distribuirea de imagini sau comentarii denigratoare
- ⚠ Lipsa de intervenție este uneori o formă de neglijare instituțională

Semne ale abuzului asupra copiilor

- Abuz fizic
- Abuz sexual
- Neglijare
- Abuz emoțional/psihologic
- Bullying

Semne subtile

- Evită sistematic anumite persoane sau locuri din școală
- Se ferește de contact fizic, chiar prietenos
- Se plânge vag de dureri corporale fără cauză aparentă (ex. dureri de stomac, de cap)
- Reacționează puternic la tonuri mai ridicate de voce sau la atingeri neașteptate
- Are reacții intense (plâns, înghețare, tăcere) la discuții despre corp, familie sau control

Abuz fizic:

- Vânătași, arsuri, zgârieturi în diverse stadii de vindecare
- Frică exagerată de adulți sau de atingeri
- Explicații contradictorii sau vagi pentru leziunile fizice
- Evitarea activităților sportive sau a dezbrăcării (ex. la sport)

Abuz sexual:

- Cunoștințe sexualizate nepotrivite vârstei
- Evitarea unei anumite persoane sau spații
- Probleme somatice (dureri abdominale/de cap fără cauză fizică evidentă)
- Frică intensă, anxietate, coșmaruri, comportament regresiv

Semne subtile

- Copilul spune frecvent: „Nu sunt bun la nimic”, „E vina mea”
- Exprimă frică excesivă față de greșeli minore
- Pare „prea matur” pentru vârsta lui (asumă roluri de adult în familie)
- Are o relație aparent excesiv de conformistă sau distantă cu părintele
- Are performanțe școlare oscilante, fără explicații academice clare
- Se agață de profesori sau evită orice interacțiune cu adulții

Neglijare (emoțională sau fizică):

- Haine murdare sau nepotrivite pentru vreme
- Întârzieri frecvente, lipsa pachetului alimentar, oboseală cronică
- Copilul are grijă de frați mai mici sau are responsabilități neadecvate vârstei
- Probleme de creștere, igienă precară, boli netratate

Abuz emoțional/psihologic:

- Retragere socială, anxietate, stimă de sine scăzută
- Fluctuații bruște de dispoziție
- Frică excesivă de a greși, comportament hiperobedient sau hiperactiv
- Dificultăți de concentrare, rezultate academice în scădere

Semne subtile:

- Stă izolat în pauze sau evită contactul vizual cu colegii
- Devine brusc tăcut după ce era extrovertit anterior
- Pare să nu aibă prieteni sau este „invizibil” în activitățile de grup
- Se teme să răspundă la întrebări despre ce a făcut în pauză/acasă
- Poartă haine largi sau evită să atragă atenția asupra sa

Alte semne de tip „tăcere activă”:

- Copilul spune: „Nu pot spune”, „Nu e important”, „Am promis să nu spun”
- Are dificultăți în exprimarea emoțiilor sau pare „anesteziat emoțional”
- Se refugiază constant în jocuri video, desen sau scris excesiv
- Este extrem de atent la reacțiile adulților, ca și cum ar anticipa pericolul

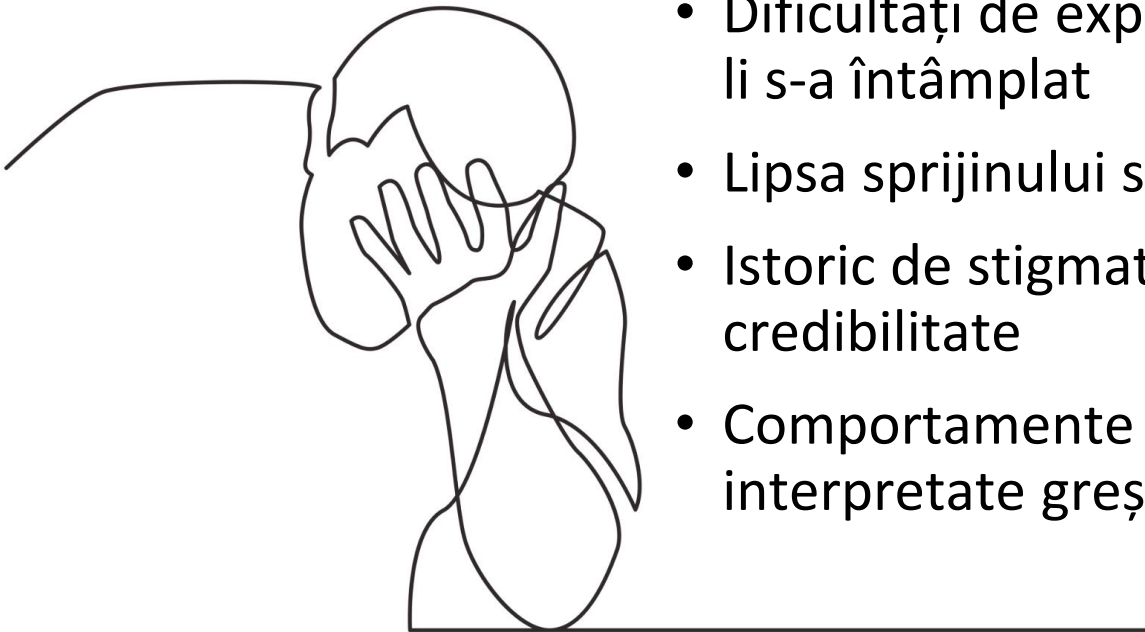
Bullying (ca formă de abuz interpersonal între egali):

- Izolare socială, lipsa prietenilor, evitarea pauzelor sau a transportului școlar
- Obiecte personale distruse sau dispărute frecvent
- Cereri frecvente de bani fără explicații clare
- Refuzul de a merge la școală

De ce sunt copiii cu CES mai vulnerabili?

⚠ Factori de risc major:

- Dependență crescută de adulți (pentru igienă, mobilitate, comunicare etc.)
- Dificultăți de exprimare (verbale sau emoționale) – nu pot spune ce li s-a întâmplat
- Lipsa sprijinului social – prieteni puțini, izolare în grup
- Istoric de stigmatizare și discriminare – li se acordă mai puțină credibilitate
- Comportamente provocatoare (ex. crize senzoriale) – pot fi interpretate greșit ca „obraznicie”.

🔍 Semne specific ale abuzului la copii cu CES

- Schimbări bruște în comportament
- Evitarea unor anumiți adulți
- Regres emoțional sau funcțional
- Reacții disproporționate la atingeri sau spații
- Comunicare nonverbală neliniștitoare (desen, gesturi, jocuri cu temea gresive)

▶ Forme specifice de abuz asupra copiilor cu CES

● Abuz fizic:

- Pedepsirea comportamentelor cauzate de dizabilitate
- Conținționare fizică abuzivă sau nejustificată
- Neglijarea nevoilor medicale sau senzoriale

● Abuz emoțional:

- Umilire, rușinare în fața colegilor
- Refuzul de a-l asculta sau de a le răspunde nevoilor („Lasă că nu înțelege”)
- Excludere sistematică din activități școlare sau sociale

● Neglijare:

- Lipsa adaptării conținutului educațional
- Nerespectarea planului educațional individualizat
- Lipsa însoțitorului sau a suportului necesar în activități

● Abuz sexual:

- Copiii cu CES (mai ales cu dizabilități intelectuale) sunt de 3-4 ori mai predispuși la abuz sexual. Ei nu pot înțelege ce li s-a întâmplat sau nu știu să raporteze.

Abuzul emoțional sau psihologic

Este forma de abuz cea mai rar raportată, de multe ori fiind considerată “normală” sau ceva ce “nu e atât de rău”, însă cu efecte pe termen lung asupra sănătății emoționale și psihice a copilului.

Este un pattern de comportamente ostile, respingătoare sau controlatoare din partea unui adult față de copil, care afectează dezvoltarea lui emoțională, socială și cognitivă.

Definiția legală și internațională: Conform Convenția ONU privind Drepturile Copilului, abuzul emoțional este „orice comportament care compromite dezvoltarea emoțională a copilului, inclusiv terorizarea, respingerea, izolarea, ignorarea sau umilirea constantă.”

🔍 Exemple de comportamente abuzive emoțional:

🌀 Verbal:

- Jigniri, ironii, porecle umilitoare („Ești prost”, „Nu valorezi nimic”)
- Țipete, amenințări, intimidare („Dacă nu taci, plec!”, „Vezi tu acasă!”)

🌀 Afectiv:

- Refuzul deliberat de a oferi afecțiune, atenție sau validare
- Ignorarea nevoilor emoționale („Nu mai plânge, nu e nimic!”)

🌀 Control și manipulare:

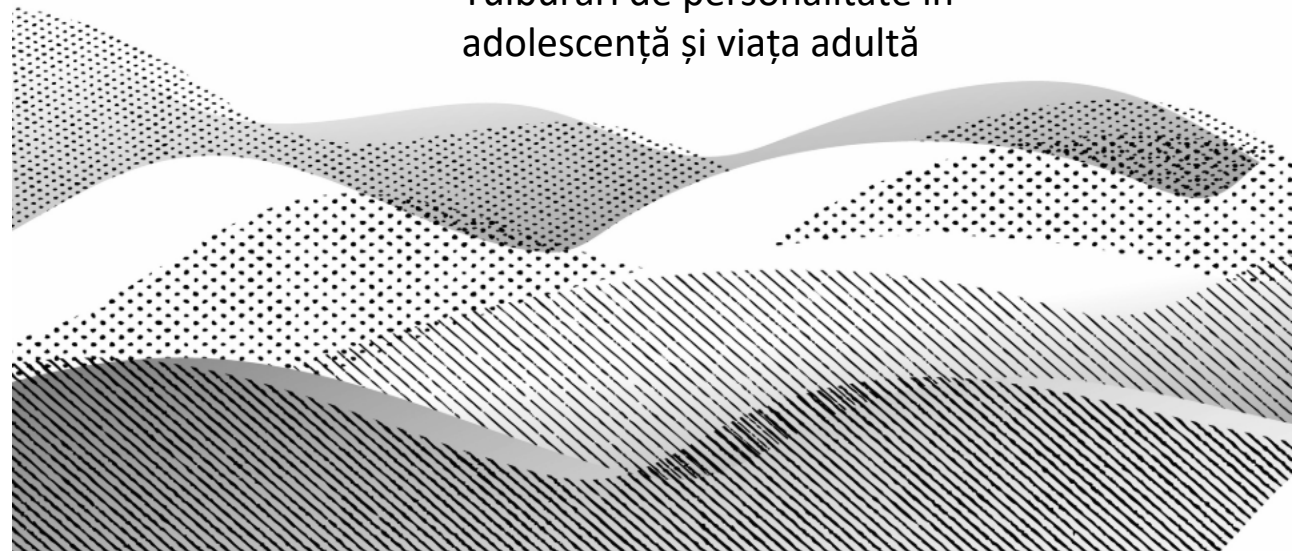
- Impunerea fricii ca metodă de disciplină
- Izolarea copilului de prieteni sau activități („Nu mai ieși din cameră!”)
- Răsturnarea realității (gaslighting): „Nu s-a întâmplat așa!”

🔍 Semne subtile observabile în comportamentul copilului:

- Stimă de sine foarte scăzută
- Frică excesivă de greșeli sau de autoritate
- Tendința de a da mereu vina pe sine
- Relații dezechilibrate cu colegii (fie dominator, fie hipersupus)
- Emoții reprimăte: nu plânge, nu se exprimă, pare „rece”
- Comportamente regresive (suge degetul, se spală compulsiv etc.)

⚠️ Efecte pe termen lung (dovedite în literatură):

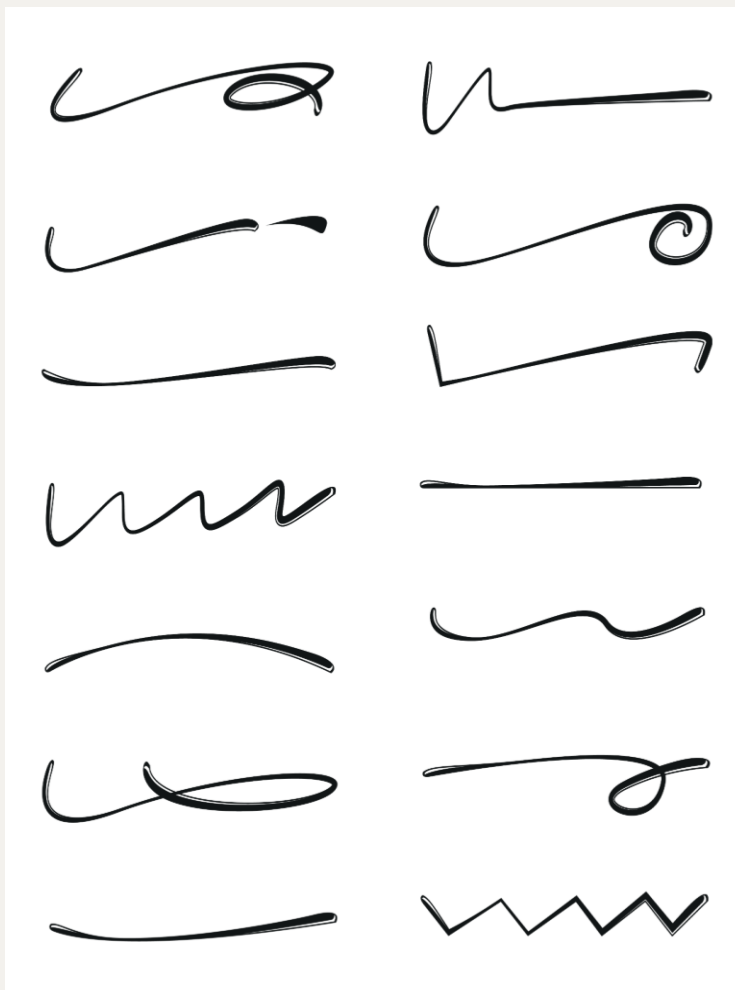
- Tulburări de anxietate și depresie
- Dificultăți de reglare emoțională și atașament nesigur
- Probleme academice și absenteism
- Tulburări de personalitate în adolescență și viața adultă

Exercițiu – Imaginea Abuzului

- Statui Empatice -

- Alege una dintre exclamațiile/ afirmațiile pe care le-ai auzit.
- Scrie-o pe o hârtie sau pe un device.

- Închide ochii (dacă te ajută) și amintește-ți un moment în care ai auzit afirmația respectivă, adresată fie către un copil, fie către tine.
- Fără să analizezi, lasă corpul să se așeze într-o poziție care să reflecte imaginea pe care o ai în minte.

Care este rolul specialoștilor în educație, în identificare, raportare și intervenție?

☼ 1. Rolul în IDENTIFICARE

☑️ Adulți semnificativi ai copilului:

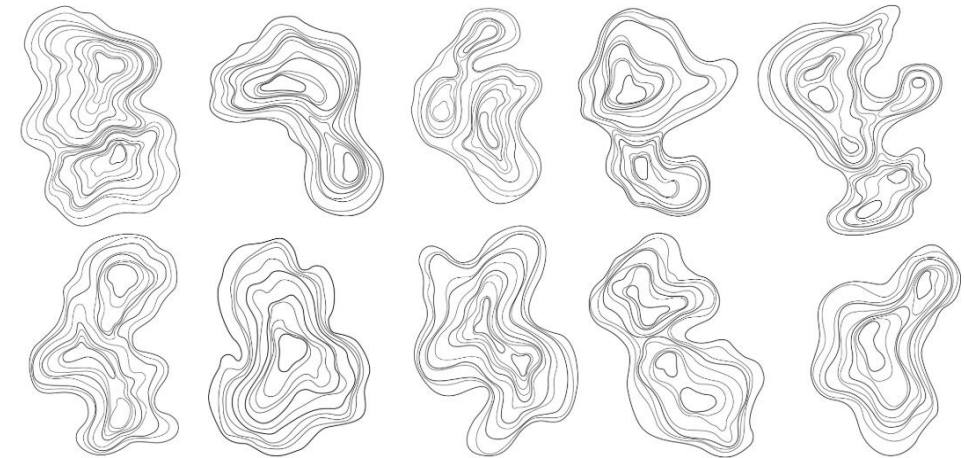
- Petreceți zilnic timp cu copilul și puteți observa schimbări comportamentale sau emoționale subtile.
- Puteți compara copilul cu colegii de vârstă similară – aveți un cadru de referință natural pentru a evalua dezvoltarea normal vs. semnale de alarmă.

☑️ Detectarea semnelor (vizibile și invizibile):

- Puteți observa cu ușurință semne fizice (vânătași, igienă precară), emoționale (anxietate, apatie), școlare (absenteism, scăderea performanțelor).
- Identificați rapid pattern-uri de bullying sau excludere socială, inclusiv cibernetic.

☑️ Relații de încredere:

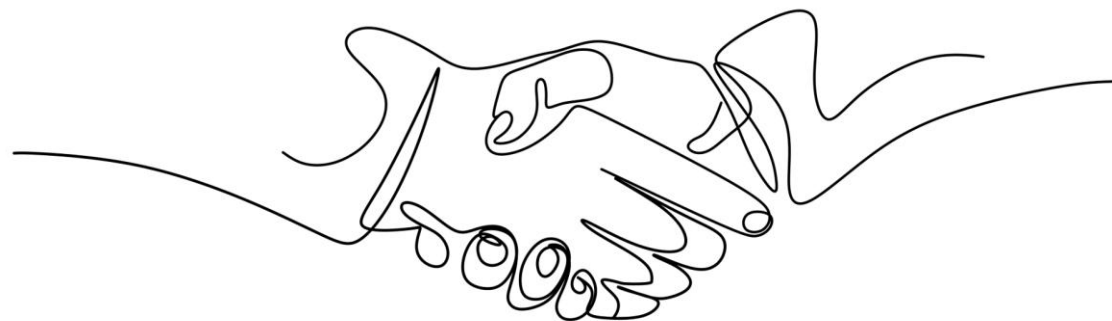
- Copiii sunt mai predispuși să vă dezvăluie abuzul - unui cadru didactic cu care simt siguranță și empatie.

2. Rolul în RAPORTARE

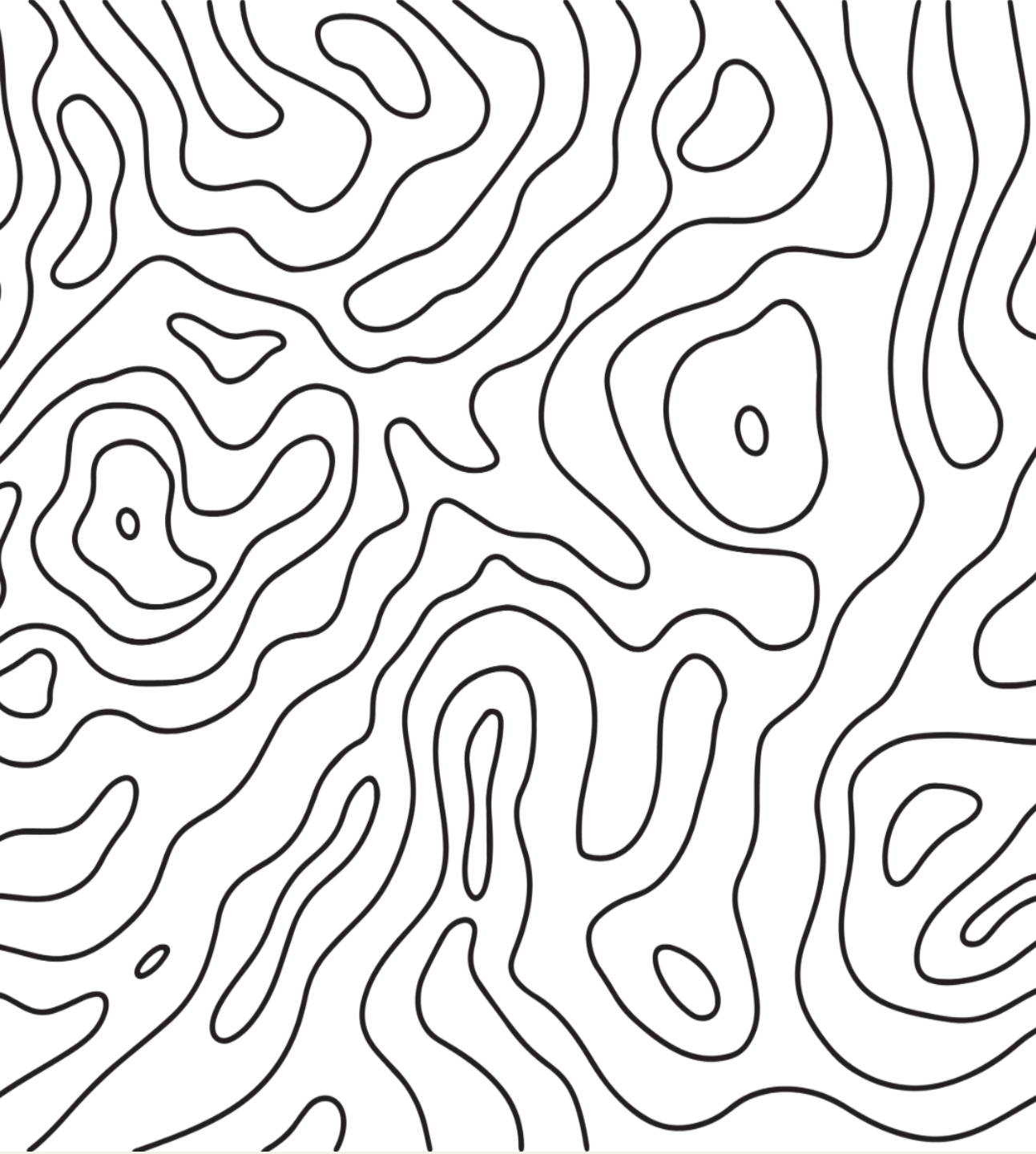
Obligație legală și etică: În majoritatea statelor (inclusiv România), ca profesori aveți obligația legală de a raporta suspiciunile de abuz către DGASPC (Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului).

✂ 3. Rolul în INTERVENȚIE INDIRECTĂ

Chiar dacă nu puteți interveni direct în familie, puteți să:

- Susțineți copilul emoțional în mediul școlar
- Asigurați un climat incluziv și sigur
- Colaborați cu specialiști (consilieri, psihologi, asistenți sociali) în stabilirea unui plan educațional și emoțional personalizat

Bariere în raportare (și soluții)

BARIERA 1: Frica de consecințe legale în caz de acuzație falsă

☑ SOLUȚII:

- Clarificare legislativă în formările profesorilor:
 - Legea NU cere „dovezi”, ci doar o suspiciune rezonabilă
 - În România, profesorii NU sunt răspunzători penal dacă raportează cu bună credință (Legea 272/2004)
- Vă este asigurat anonimatul parțial în sesizări (unde e posibil)
- Aveți parte de sprijin juridic sau psihologic din partea conducerii școlii
 - Există obligația instituțională de a fi susținuți în cazuri sensibile

BARIERA 2: Teama că raportarea va rupe relația cu familia

☒ SOLUȚII:

- Clarificarea rolului cadrelor didactice:
 - Profesorii NU anchetează, NU acuză – doar semnalează
 - Raportarea este un act de grijă, nu de conflict
- Crearea unei culturi instituționale a protecției copilului
 - Împărtășiți mesaje comune între colegi: „Școala susține siguranța tuturor copiilor”
 - Implicați părinții în prevenție (nu doar în criză)
- Apelați la medieri prin consilierul școlar
 - Aceștia pot susține comunicarea cu părinții, fără confruntare directă

? BARIERA 3: Lipsa de cunoștințe privind identificarea și raportarea

☑ SOLUȚII:

- Formări anuale obligatorii despre abuz și bullying
→ Folosind studii de caz, simulări, exerciții de observare
- Ghiduri clare în fiecare școală:
→ Ce semne să urmărim
→ Cui raportăm în școală
→ Ce formulare sau documente Completăm
- Materiale vizuale: fișe de observație, semnalizare rapidă, cod de culori pentru nivel de risc

BARIERA 4: Nesiguranță emoțională sau frică de a greși

☒ SOLUȚII:

- Căutați sprijin emoțional – prin consiliere, grupuri de reflecție
- Este OK să ai îndoieli. Mai grav este să taci.
- Împărțirea responsabilității – raportările se fac în echipă (ex. profesor + consilier + director)

? Ce alte bariere întâmpinați ?

Ce puteți face ca profesori și specialiști în educație:

1. Observați și să notați pattern-uri:

- Observați schimbările de dispoziție și comportament
- Distincția între un comportament ocazional și o dinamică repetitivă
- Folosiți fișe de observație
- Documentați în scris ce observați – fără interpretări, doar fapte
- Nu ignorați comportamentele „dificile” – investigați-le cu empatie

2. Semnalați fără a acuza:

- Nu e nevoie de dovezi concrete – o suspiciune justificată este suficientă pentru raportare
- Se poate discuta cu consilierul școlar sau DGASPC pentru consultare

3. Să creați un spațiu sigur pentru copil:

- Să întrebați deschis, fără judecată sau presiune: „Cum te simți?”
- Să oferiți validare: „E normal să te simți trist”, „Ce spui contează”
- Să implicați copilul în activități unde poate exprima emoții (joc, artă, povestire)
- Creează un mediu incluziv, în care copilul nu este izolat, rușinat sau ignorat

✗ NU intervievați copilul direct despre abuz – acest lucru aparține anchetei specializate

Studiu de caz - Tim

- Într-un caiet, telefon sau laptop, notați tot ce observați în comportamentul lui Tim, părinților sau al profesoarei, sau orice altceva vă atrage atenția (context, replici, acțiuni, etc.)
- Doar observați fără să judecați situațiile prezentate.

[Case study \(Tim\) - part one](#)

[Case study \(Tim\) - part two](#)

[Case study \(Tim\) - part three](#)

[Case study \(Tim\) - part four](#)

Ascultarea empatică

🔑 Principii de bază ale ascultării fără judecată:

- Fii prezent complet, fără a verifica telefonul, fără graba de a “înțelege tot”.
- Ascultă cu atenție, dar fără să întrerupi sau să corectezi.
- Validarea vine înaintea interpretării: “E firesc să simți asta”, “Sunt aici cu tine”.
- Evită întrebările care încep cu “de ce” – pot suna acuzator.
- Nu minimaliza: evită replici ca “nu e mare lucru” sau “lasă că trece”.
- Acceptă și emoțiile intense: tristețea, furia, confuzia – toate sunt OK.
- Nu promite ceva ce nu poți controla (ex: “nu o să mai pățești niciodată asta”).

💬 Exemple de răspunsuri
ajutătoare:

- ☒ “Mulțumesc că mi-ai spus.”
- ☒ “E curajos din partea ta să vorbești despre asta.”
- ☒ “Nu e vina ta.”
- ☒ “Sunt aici și ascult, spune-mi cât vrei tu.”
- ☒ “Ce ai spus este important.”

✗ Ce să evităm:

- ✗ “Nu cred că s-a întâmplat asta.”
- ✗ “Exagerezi.”
- ✗ “De ce nu ai spus mai devreme?”
- ✗ “Nu mai plânge, fii tare.”
- ✗ “Asta nu e abuz, e educație.”

Întrebarea-cheie: „De ce ai nevoie?”

Întrebarea „De ce ai nevoie?” este una dintre cele mai simple și puternice forme de sprijin emoțional pe care un adult o poate oferi unui copil care se confruntă cu o situație dificilă. Ea mută atenția de la problemă la resurse și sprijină copilul în recâștigarea controlului personal.

De ce funcționează această întrebare?

Îi arată copilului că vocea lui contează și că poate cere ajutor.

Îl învață că e în regulă să aibă nevoi și să le exprime.

Deschide dialogul fără presiune, fără a cere explicații sau justificări.

Poate aduce claritate și pentru adult, în loc să presupună ce e de făcut.

💬 Variante de formulare prietenoase:

- ☑ „Ce simți că te-ar ajuta acum?”
- ☑ „Vrei să fii aici cu tine sau să te las un pic singur(ă)?”
- ☑ „Pot face ceva pentru tine?”
- ☑ „Ai nevoie să povestim? Sau doar să fim aici?”

✗ Ce să evităm:

✗ „Spune-mi ce s-a întâmplat ACUM!” – e prea presant.

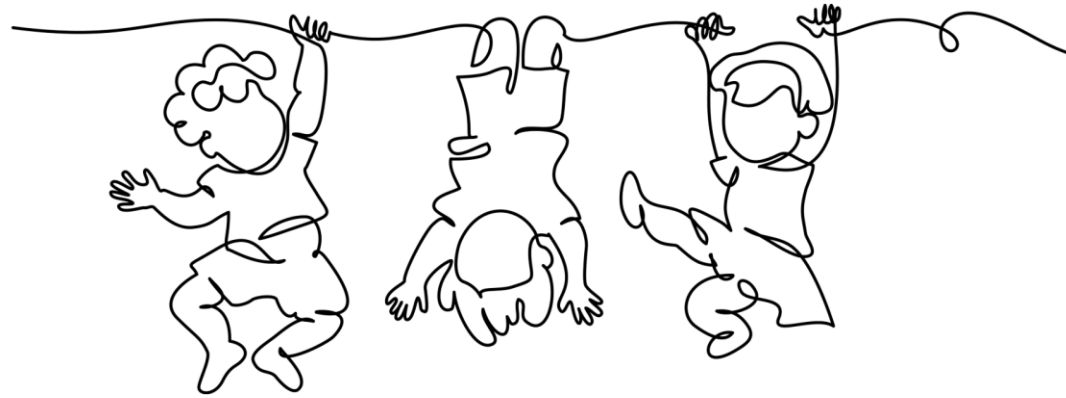
✗ „Hai că nu e mare lucru.” – minimizează și anulează emoțiile.

✗ „Trebuie să îmi zici, altfel nu te pot ajuta.” – condiționează ajutorul.

✗ „Dacă nu vorbești, nu pot face nimic.” – pune presiune și vinovăție.

🔑 Reține: uneori copilul nu știe (încă) ce are nevoie. Dar întrebarea îi oferă un spațiu psihologic sigur pentru a începe să descopere.

Exercițiu - Roleplay

- Grupuri de 3
- Victimă/supraviețuitor al abuzului (persoană reală sau inventată) – are un comportament retras, circumspect, evită să răspundă la întrebări
- Profesor/specialist/coleg – crează cadrul, ascultă și pune întrebări cu grijă și empatie
- Observator – observă dinamica dintre cei doi, este atent la ce spune supraviețuitorul, ia notițe
- La final, profesorul și observatorul decid împreună cum să intervină
- Observatorul împărtășește concluziile cu grupul mare

Resurse

1. Raportarea imediată – situații grave

- Serviciile de urgență (112) – dacă viața copilului este pusă în pericol (lovituri grave, amenințări de moarte, abuz fizic direct).
- Apel la linia specializată 119 – număr unic pentru urgențe non-immediate care implică copii

2. Apelarea la linia asistenței

- Pentru abuz psihologic, neglijare - Telefonul Copilului – 116 111: disponibil pentru profesioniști, părinți, persoane fizice. După sesizare, serviciile sociale evaluează situația și pot iniția anchete sau intervenții.

4. Sesizarea instituțiilor specializate

- DGASPC (Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului): Obligată prin Legea 272/2004 și HG 49/2011 să verifice orice sesizare și să ofere servicii adecvate copiilor și familiilor lor.

5. Rolul școlilor și al cadrelor didactice

- Cadrele didactice au obligația legală de a raporta orice suspiciune de abuz, neglijare, exploatare sau violență asupra copiilor instituțiilor abilitate (Școală, CJRAE, DGASPC etc.).
- Legea anti-bullying (Ordinul MEd nr. 6.235/2023) reglementează proceduri clare de identificare, raportare și intervenție în cazurile din școală.

EEI! Ecosisteme Empatice Incluzive

Finanțat de Uniunea Europeană. Punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin, însă, exclusiv autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat punctele de vedere și opiniile Uniunii Europene sau ale Fundației World Vision România. Nici Uniunea Europeană și nici Fundația World Vision România nu pot fi considerate răspunzătoare pentru acestea.